

Propostes didàctiques

DESCOBERTA DE LA HISTÒRIA A TRAVÉS DE LA VIDA QUOTIDIANA

Visita a Salàs de Pallars

Autors

Francesc Farràs

M. Teresa Sabarich Moyes

Maria Tohà Dòria

Col·laboració

Ajuntament de Salàs de Pallars. Projecte Boer

Edita

Generalitat de Catalunya
Departament d'Educació
Centre de Recursos Pedagògics del Pallars Jussà

Tremp, març de 2006

ÍNDEX

0. INTRODUCCIÓ

I. HISTÒRIA FAMILIAR I CONTEXT HISTÒRIC

ARBRE GENEALÒGIC. HISTÒRIA FAMILIAR.....	5
CONTEXT HISTÒRIC DE CADA GENERACIÓ	5
- Anys 1925-1950. República, guerra i postguerra	5
- Anys 1950-1975. Dictadura política i desenvolupament econòmic.....	5
- Anys 1975-2000. Transició, democràcia i revolució tecnològica	6
ELS CANVIS GENERACIONALS	6
ACTIVITATS.....	6

II. HISTÒRIA DE LA VIDA QUOTIDIANA ALS ESPAIS PÚBLICS.

ESPAIS COMUNITARIS VINCULATS A L'AIGUA	10
- Introducció	10
- La font i la pica	10
- L'abeurador	10
- El safareig.....	11
- <i>Activitats</i>	11
LA FARMÀCIA:	
- Introducció	12
- L'apotecari	12
- El farmacèutic.....	12
- <i>Activitats</i>	13
LA BARBERIA.....	14
- Un espai masculí a la plaça del mercat	14
- La identificació de l'establiment	14
- Evolució de l'afaitat.....	15
- <i>Activitats</i>	15
EL CAFÈ	16
- Un espai social	16
- Els jocs de cafè	16
- Les transformacions dels anys 60	16
- <i>Activitats</i>	17
LA BOTIGA.	18
- Introducció	18
- L'acció de comprar	18
- La distribució de l'espai i dels productes	18
- Els béns de consum, una eina per descobrir la història.....	18
- <i>Activitats</i>	19
III. ESPAIS I OBJECTES QUOTIDIANS: EINES DE RECERCA HISTÒRICA	
- Els succedanis com a símbol de la postguerra. <i>Activitats</i>	21
- Reciclatge en temps de misèria. <i>Activitats</i>	22
- Evolució dels preus al llarg de tres generacions. <i>Activitats</i>	23
- Lectura històrica dels espais quotidians. <i>Activitats</i>	26

INTRODUCCIÓ

La proposta didàctica *Descoberta de la història a través de la vida quotidiana* es desenvolupa en el marc de la visita educativa a Salàs de Pallars. En general, està pensada per ser utilitzada amb alumnes de cicle superior de primària, en el marc de l'àrea de coneixement del medi social i cultural, tot i que permet la seva adaptació al primer cicle de secundària

Té com a objectiu treballar la història a partir dels espais i objectes que conformen la vida quotidiana. L'eix central de la proposta és la realització d'un itinerari pel poble de Salàs de Pallars per descobrir alguns dels espais públics on tenia lloc la vida quotidiana de les generacions dels pares i padrins: el safareig i la font, la barberia, el cafè i la botiga. En cadascun d'aquests espais, els alumnes prenen contacte amb els objectes quotidians que s'utilitzen com a eines de recerca històrica.

Es proposa un atansament a la història a partir dels tres instruments de recerca històrica que l'alumne té més a l'abast: la seva història familiar i l'observació de diferents espais i objectes vinculats a la vida quotidiana.

La proposta està organitzada en tres blocs temàtics amb una metodologia de treball específica per a cadascun:

- Bloc I. HISTÒRIA FAMILIAR I CONTEXT HISTÒRIC

Les activitats d'aquest bloc es realitzen prèvies a la visita a Salàs de Pallars. A partir de les fonts orals i del material de consulta l'alumne investigará la seva història familiar amb l'elaboració del seu arbre genealògic integrat en el context històric general dels darrers 80 anys .

- Bloc II. HISTÒRIA DE LA VIDA QUOTIDIANA ALS ESPAIS PÚBLICS

Les activitats d'aquest bloc es distribueixen a dos nivells: les prèvies a la visita que es realitzen a partir de la lectura del material de consulta i les que es porten a terme durant la visita, a partir de l'observació de cadascun dels espais i objectes que conformaven la vida quotidiana dels pares i padrins.

- Bloc III. OBJECTES QUOTIDIANS; EINES DE RECERCA HISTÒRICA

Les activitats d'aquest darrer bloc estan pensades per ser realitzades després de la visita. L'alumne realitzarà una lectura històrica de diferents objectes d'ús quotidià, per integrar-los en un context històric més general

I. HISTÒRIA FAMILIAR I CONTEXT HISTÒRIC

ARBRE GENEALÒGIC. HISTÒRIA FAMILIAR

L'arbre genealògic, a partir del qual es pot estudiar la història de cada família, és l'instrument de recerca històrica més proper a l'alumne. En base a la informació oral és fàcil elaborar un arbre genealògic on es reflecteixen les tres generacions que acostumen a conèixer en un mateix període històric: fills, pares i avis o padrins.

La confecció d'aquest arbre ens proporcionarà les dates bàsiques per elaborar un eix cronològic on situarem els esdeveniments més importants de cada família (naixements, defuncions, casaments, ...) relacionant-los amb l'època històrica que van viure. De fet, cada història familiar s'integra i és el resultat del context històric general.

Aquestes dues eines de recerca ens mostren el marc cronològic i històric on es desenvolupa la vida quotidiana de cada generació que serà interpretada en aquesta proposta didàctica a partir de diferents espais de socialització i dels petits objectes i béns de consum.

CONTEXT HISTÒRIC DE CADA GENERACIÓ

ANYS 1925-1950. REPÚBLICA, GUERRA I POSTGUERRA

Després de la dictadura del general Primo de Rivera (1923-1930), el 14 d'abril de 1931 es va proclamar la Segona República que significava el retorn a la democràcia. Van ser uns anys d'un relatiu desenvolupament econòmic i d'un gran progrés cultural. No obstant això, hi va haver molta inestabilitat política i social que va acabar amb un cop d'estat del general Franco que va desencadenar la guerra civil (1936-1939). La victòria de Franco va significar el desmantellament de la democràcia i la imposició d'una llarga i dura dictadura.(1939-1975). Els primers anys del franquisme van ser molt difícils ja que el país havia quedat arrasat i arruïnat. Això va provocar una situació de pobresa bastant generalitzada que es manifestava en el racionament dels productes bàsics. Políticament el país es trobava aïllat. A Europa, després de la segona guerra mundial (1939-1945) havia triomfat la democràcia enfront el totalitarisme i Espanya, que mantenia el règim dictatorial, no va ser acceptada en el nou ordre internacional.

ANYS 1950-1975. DICTADURA POLÍTICA I DESENVOLUPAMENT ECONÒMIC.

A partir dels anys 50 es va iniciar un tímid procés de recuperació econòmica que va comportar la supressió definitiva del racionament l'any 1952. Per altra banda, el règim franquista, malgrat continuar sent una dictadura, va començar a ser reconegut internacionalment. L'any 1953 els Estats Units van signar un acord amb Espanya basat en la instal·lació de bases militars americanes a canvi de reconeixement polític i ajut econòmic. Aquest ajut consistia en la tramesa de productes alimentaris, sobre tot llet i formatge, que es repartia a les escoles com a complement alimentari en una època d'escassetat.

L'any 1959 s'inicia un període de gran desenvolupament econòmic i social provocat per la industrialització i el turisme. La industrialització, concentrada en determinades àrees urbanes del país,

unida a la mecanització del camp, va generar un procés migratori de les zones rurals als grans centres urbans que va buidar bona part dels pobles més petits. El turisme va ser l'altre motor econòmic i social de l'Espanya dels anys 60, a l'aportar capitals provinents de l'exterior i, sobretot, per la introducció d'un nou estil de vida més obert i modern, allunyat de la rígida moral franquista.

ANYS 1975-2000 TRANSICIÓ, DEMOCRÀCIA I REVOLUCIÓ TECNOLÒGICA

Després de la mort de Franco l'any 1975 s'inicia la transició cap a la democràcia que culmina amb l'aprovació de la Constitució espanyola de 1978. Amb aquesta constitució es recuperen les llibertats polítiques i democràtiques. En aquest context Catalunya també recupera les institucions autonòmiques arrabassades per la dictadura. Econòmicament els anys 70 van ser difícils com a conseqüència de l'augment del preu del petroli que va provocar un increment generalitzat dels preus (inflació). No obstant això, a partir dels anys 80 es comencen a detectar signes de recuperació econòmica. Una fita important d'aquesta recuperació va ser l'entrada a la Comunitat Econòmica Europea l'any 1986 que va significar la plena integració d'Espanya a Europa i que va culminar l'any 2000, amb la unificació monetària.

Durant la darrera dècada del mil·lenni cal destacar dos fets d'enorme transcendència històrica per a les noves generacions. Per una banda la definitiva consolidació del sistema democràtic basat en l'alternança pacífica en el poder dels diferents representats polítics, escollits mitjançant unes eleccions. Per una altra, l'aparició i generalització de les noves tecnologies que ha comportat una autèntica revolució en tots els àmbits de la vida.

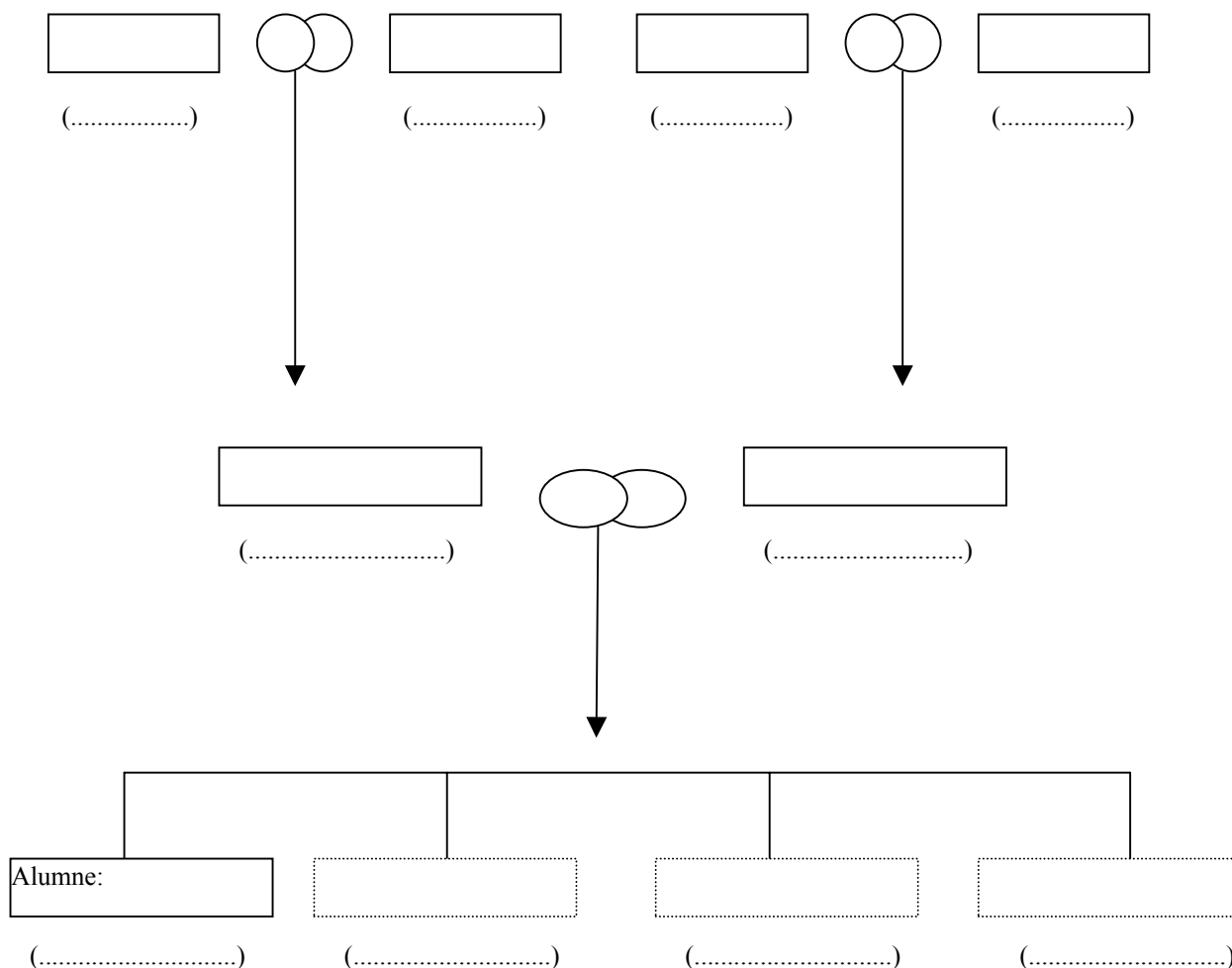
ELS CANVIS GENERACIONALS

Com hem pogut comprovar en aquest breu resum històric, actualment en cadascuna de les nostres famílies conviuen com a mínim tres generacions amb històries de vida totalment diferents. Així, mentre la generació dels padrins han viscut bona part de la seva vida en una dictadura, la generació dels més joves ja han nascut i viscut sempre en democràcia. Des del punt de vista econòmic les diferències encara són més notables. En poc més de 50 anys s'ha passat del racionament i la misèria de la postguerra a l'abundància i al consumisme del món actual. Finalment, potser ha estat en el camp de la ciència i la tècnica on els avenços han estat més espectaculars. Per citar només un exemple, mentre els padrins escoltaven la ràdio a la vora de la llar de foc les generacions actuals accedeixen a INTERNET des d'una confortable habitació individual.

ACTIVITATS

1. Elabora el teu arbre genealògic a la pàgina següent. Utilitza la informació oral que et donin els teus familiars. Cal que hi situïs els noms i cognoms dels membres de la teva família fins a la generació dels padrins. Col·loca en els parèntesis la teva data de naixement i la de cadascun dels teus familiars.

ARBRE GENEALÒGIC

2. Observa l'eix cronològic de la pàgina següent que relaciona els fets de la teva història familiar amb esdeveniments importants que es van produir en el context històric general de l'època. Realitza les següents activitats:

a) Situa alguns fets destacats de la teva història familiar: Escriu-hi la data i l'esdeveniment que es va produir. Pregunta als teus familiars les dates que no saps

- Naixement dels membres de la teva família.
- Defunció, si s'escau.
- Casament dels teus padrins
- Tres esdeveniments importants de la teva història familiar.

b) Situa els esdeveniments del context històric general que es van produir en les dates marcades en negreta. Treu la informació del material de consulta.

GENERACIÓ	EIX CRONOLÒGIC	CONTEXT HISTÒRIC GENERAL		HISTÒRIA FAMILIAR	
		ANY	ESDEVENIMENT	ANY	ESDEVENIMENT
1925-1950	1925				
	1930				
		1931			
	1935				
		1936			
	1940				
1950-1975	1945	1945			
	1950				
		1952			
		1953			
	1955				
	1960	1959			
1975-2000	1965				
	1970				
	1975	1975			
		1978			
	1980				
		1984			
	1985				
	1990				
	1995				
	2000	2000			

3. Analitza l'eix cronològic anterior i escriu tres frases referents a alguns dels membres de la teva família, relacionant esdeveniments importants del context històric general amb la teva història familiar. Fixa't en l'exemple:

La meva mare, quan es va aprovar la Constitució espanyola de 1978 tenia anys

*

.....

*

.....

*

.....

4. Llegeix el text i escriu tres diferències entre l'època dels padrins i l'actualitat que faci referència a cadascun dels àmbits que s'indiquen:

	PADRINS	ACTUALITAT
POLÍTICA		
ECONOMIA		
CIÈNCIA I TECNOLOGIA		

5. Pregunta a diferents membres de la teva família i escriu tres característiques de cada generació.

PADRINS

PARES

ACTUALITAT

II. LA HISTÒRIA DE LA VIDA QUOTIDIANA ALS ESPAIS PÚBLICS

Tradicionalment, cada poble tenia uns espais concrets on s'hi desenvolupava la vida social. Com que la societat tradicional establia una clara separació entre homes i dones, els espais comunitaris també reflectien aquesta diferenciació. Així doncs, existien espais clarament femenins com el safareig i la botiga i d'altres masculins com la barberia i el cafè. També hi havia una diferenciació entre els espais dedicats a l'oci i els dedicats al treball.

L'estudi d'aquests espais i de com hi transcorria la vida quotidiana dels membres de les diferents generacions, ens proporciona una valuosa informació que ens ajuda a explicar i conèixer millor les diferents èpoques.

ESPAIS COMUNITARIS VINCULATS A L'AIGUA

INTRODUCCIÓ

Fins que als anys 50 i 60 del segle passat no es va generalitzar la portada de l'aigua a les cases, tots els pobles tenien un o varis equipaments públics destinats a abastir aigua per beure i rentar. Aquests equipaments estaven organitzats i especialitzats en quatre funcions bàsiques: font d'aigua potable, pica per rentar les verdures, abeurador pels animals i safareig per rentar la roba. Salàs, per les necessitats d'aigua que tenia durant els dies de la fira, gaudia de tres equipaments d'aquestes característiques situats estratègicament en el teixit urbà: un al sols del poble, l'altre al centre neuràlgic de la població i el tercer al cap de la vila.

LA FONT I LA PICA

El conjunt format per la font, amb tres canelles, que rajaven aigua permanentment, i per les dues piques per rentar les verdures, constituïen un dels espais comunitaris més importants de la població. Les dones acudien cada dia amb càntrils de terrissa a buscar aigua a la font o amb cistelles plenes d'espínacs a les piques de rentar. Tanmateix, aquests dos espais, a més de complir una funció utilitària, eren punts de trobada on es compartia la informació local i des d'on s'exercia el control social sobre altres membres de la comunitat. En determinades hores del dia aquest espai, fonamentalment femení, era compartit pels homes que s'aturaven a beure al tornar de treballar del camp o que s'asseien, a l'ombra d'un gran plataner, a fer petar la xerrada.

L'ABEURADOR

Es tractava d'un espai masculí on els homes acudien diàriament a abeurar els animals. Cal tenir present que totes les cases tenien un o dos animals de peu rodó (mules, matxos o rucs), imprescindibles per a les feines del camp. En el cas concret de Salàs la grandària de l'abeurador s'explica perquè en temps de fira havia de proporcionar aigua a tots els animals instal·lats al carrer de les eres i al firal. Actualment, l'escassetat d'aigua i la desaparició de la fira han provocat la reconversió de l'abeurador en una jardinera.

EL SAFAREIG: UN ESPAI FEMENÍ

L'autèntic espai femení, controlat exclusivament per les dones, era el safareig. A Salàs s'anomenava "furonot" pel fet d'estar excavat a la roca, aprofitant la pendent que té el poble en aquest indret. El safareig estava dividit en dues parts: en una es rentava la roba i en l'altra s'aclaria. La importància que en les societats tradicionals tenia aquest espai per a la vida comunitària de les dones es pot il·lustrar amb la següent anècdota viscuda i explicada per una antropòloga. Resulta que en una petita població africana les autoritats van decidir modernitzar els equipaments del poble portant l'aigua a les cases. La resposta de les dones va ser organitzar-se i manifestar-se contra un projecte que els prenia l'únic lloc de trobada que tenien: el safareig. Una altra prova de la importància que tenia aquest espai femení és el fet que fins i tot avui, l'expressió *fer safareig* ha esdevingut un sinònim de xafarderia

ACTIVITATS

ABANS DE LA VISITA

1. Llegeix el text i explica perquè l'expressió *Fer safareig* s'utilitza com a sinònim de xafarderia?

.....

2. Observa la fotografia de la portada:

a) Subratlla l'època a la qual et sembla que pertany.

Anys 20-30

Anys 80-90

Anys 50-60

Actualitat

b) En quins elements t'has fixat per decidir-te?

.....

c) Indica quins elements et diuen que el safareig és un espai femení.

DURANT LA VISITA

1. Relaciona amb una fletxa cadascun d'aquests indrets amb l'activitat que s'hi realitza

Font

Netejar la verdura

Pica

Anar-hi a buscar aigua potable

Abeurador

Donar aigua a les bèsties

Safareig

Rentar la roba

2. Col·loca en la casella que li correspongui el nom de cada espai: font, pica, abeurador, safareig

	Feina del camp	Feina de la llar
Espai masculí		
Espai femení		

3. Per què el safareig està dividit en dues parts?

.....

LA FARMÀCIA

INTRODUCCIÓ

Des dels inicis de la història l'home ha utilitzat elements de la naturalesa per guarir-se de les seves malalties. En totes les comunitats hi havia persones que coneixien les propietats d'aquests productes, com per exemple les bruixes i els alquimistes.

Les primeres coneixien herbes remeieres per guarir, els segons en canvi buscaven els tres grans reptes de la humanitat: la transmutació dels metalls en or, l'elixir de la llarga vida i el filtre de l'amor. Tanmateix aplicaven un coneixement precientífic més a prop de la intuïció i de la filosofia que de la ciència

A partir del segle XVII, amb l'aparició dels primers apotecaris, comença a imposar-se el pensament científic basat en l'experimentació de diferents fórmules per trobar el remei correcte. A final del segle XIX, amb el triomf de la química moderna apareixeran les grans indústries farmacèutiques i les marques.

En aquest petit espai podreu observar el pas del món pre-científic representat per les bruixes i alquimistes al món més científic simbolitzat en una primera fase per l'apotecari i posteriorment pel farmacèutic.

L'APOTECARI

Fins l'aparició dels medicaments moderns, a finals del segle XIX, les medecines eren elaborades pels apotecaris a partir de les fórmules que els metges receptaven als malalts. Per a fer-ho, utilitzaven les primeres matèries (alcohol, extractes, pólvores, ...) que comprava a l'adroguer i les herbes remeieres que, en molts casos, ell mateix conreava i preparava en el seu jardí botànic.

A l'apotecaria, tots aquests productes estaven guardats amb recipients fets de diferents materials, fonamentalment ceràmica, vidre i fusta. Per elaborar les fórmules, l'apotecari comptava amb un petit laboratori amb els estris necessaris per aixafar, destil·lar, mesurar, pesar, etc els diferents ingredients.

EL FARMACÈUTIC

A finals del segle XIX alguns apotecaris van enregistrar com a marca algunes de les seves fórmules secretes. Es tractava de medicaments que "ho guarien tot" elaborats a base d'alcohol i estimulants que provocaven una falsa i immediata sensació de millora. Aquests medicaments eren coneguts com "elixirs i panaceas" que, com hem vist a moltes pel·lícules de l'oest americà, els venedors ambulants oferien pels mercats i places dels pobles.

Posteriorment , a partir del naixement de la química moderna, es desenvolupen els grans laboratoris farmacèutics que elaboren i comercialitzen medicaments fets amb la síntesi química de productes naturals. L'exemple més clar és l'aspirina.

La base d'aquest medicament està extreta de l'escorça de salze. Les qualitats curatives d'aquest producte eren conegudes arreu del món des de temps mil·lenaris. L'any 1893, un jove químic alemany, Fèlix Hoffman, buscant un remei per aliviar el dolor del reuma del seu pare, va aconseguir sintetitzar d'aquesta escorça, l'àcid acetilsalílic, descobrint així la base de l'aspirina.

ACTIVITATS

DURANT LA VISITA

1. Distribueix aquests productes segons pertanyin al món científic o pre-científic: Filtre de l'amor, aspirina, penicil·lina, elixir de la llarga vida, aigua de timonets, flor de saüc,

MÓN PRECIENTÍFIC	MÓN CIENTÍFIC

2. Relaciona cada fórmula amb l'època corresponent: Món de la bruixeria, Món de l'apotecari, farmàcia moderna

FÓRMULA 1	MÓN DE
FÓRMULA 2	MÓN DE
FÓRMULA 3	MÓN DE

3. A partir de les explicacions del guia explica d'on ve el nom de l'aspirina

A

spir

in

LA BARBERIA

UN ESPAI MASCULÍ A LA PLAÇA DEL MERCAT

Antigament la plaça del mercat era el centre econòmic de la població on es concentraven, a la planta baixa de les cases, les botigues, tallers artesanals i altres oficis. A l'interior d'aquests establiments i als coberts exteriors es desenvolupava també bona part de la vida social i comunitària del poble. Tanmateix, la construcció de nous eixos viaris per l'exterior del casc antic va provocar el progressiu trasllat de les activitats econòmiques del quadrat de la plaça a l'eix de la carretera. Actualment, a l'igual que en molts altres pobles, tots aquests antics locals comercials estan tancats i la plaça ha deixat de ser un punt de trobada per convertir-se en un simple lloc de pas.

Durant la generació dels padrins i pares, la barberia era un dels establiments més populars que hi havia a la plaça, on la majoria d'homes hi acudia un parell de vegades a la setmana a afaitar-se. Es tractava d'un espai masculí, tal com ho mostrava la publicitat comercial, el disseny de les ampolles i les etiquetes dels productes que s'utilitzaven. El local s'organitzava a l'entorn de dues cadires de barber i d'un banc, on els clients, mentre esperaven el seu torn, establien converses on es comentava la vida social del poble, tal com diu Josep Pla en aquest text extret del seu llibre *El campanaret*.

A pagès, la maquina d'afaitar s'introdueix amb molta lentitud. El pagès és un ésser de barberia (...)

La barberia (era) un lloc d'entregant i de contactes. Els pagesos s'hi trobaven i enraonaven. A la barberia els pagesos esdevenien socials.

LA IDENTIFICACIÓ DE L'ESTABLIMENT

A la part exterior d'aquests establiments hi havia un símbol que els identificava. Consistia en dues franges amb bandes de tres colors. L'origen d'aquest símbol té dues interpretacions històriques diferents. La teoria més versemblant es remunta a la Baixa Edat Mitjana (s. XIV), quan els barbers també exercien de cirurgians i de dentistes. Entre les activitats mèdiques que portaven a terme destacava la realització de sagnies. La franja tricolor de les barberies tindria el seu origen en aquesta pràctica: el color vermell simbolitzaria la sang, el blau les venes i el blanc les benes o draps que s'aplicaven a les ferides. També existeix una altra teoria, menys reconeguda i acceptada, que identifica aquest símbol amb la bandera francesa. Sembla ser que durant la Revolució Francesa de finals del segle XVIII, les barberies es van convertir en punts de trobada dels revolucionaris. Per a recordar aquesta circumstància molts barbers van adoptar la bandera tricolor com imatge identificativa de l'ofici.

EVOLUCIÓ DE L'AFAITAT

L'activitat principal del barber era l'afaitat. Per a fer-ho, ensabonava la barba del client i amb una navalla ben afilada, procedia a l'afaitat. Després completava la seva feina fent un massatge facial amb la loció *Floïd* que donava una olor característica a tots aquests establiments.

Encara que molts seguien acudint a les barberies, a partir dels anys 60 es generalitza l'ús de la maquineta d'afaitar que havia inventat *King Gillette* a inicis del segle XX. Aquest fet juntament amb la difusió de les màquines d'afaitar elèctriques va fer que la gent només acudís a les barberies a arreglar-se els cabells.

ACTIVITATS

PRÈVIES A LA VISITA

1. Llegeix el material de consulta i escriu què vol dir Pla quan comenta que a la barberia els pagesos esdevenen socials?

.....
.....

DURANT LA VISITA

1. A partir de les explicacions del professor enumera els establiments comercials que hi havia en aquesta plaça.

.....
.....
.....
.....

2. Observa les bandes de color que identifiquen les barberies i relaciona cadascuna

- a) A partir de la versió més antiga, relaciona cada color amb el seu significat:

Blau:..... Vermell: Blanc:.....

- b) Quin significat tenen aquestes bandes segons la teoria francesa?

.....

Escriu tres objectes que mostrin que la barberia és un espai masculí.

.....

3. Amb quin nom genèric coneix la gent les fulles d'afaitar? Per què?

.....

4. Observa el llistat de preus de la barberia. Quin era el preu d'un servei de tallat de cabells, l'any 1967? Quants euros són?

EL CAFÈ

UN ESPAI SOCIAL

L'antropòleg Joan F. Mira, en un estudi de les formes de vida a dos poblets del País Valencià descrivia així la funció social dels cafès:

... els cafès són veritablement els centres de la vida social de la comunitat. Des de migdia fins a mitjanit (o fins la matinada, en moltes nits d'estiu), hi ha gent que entra i surt, que hi juga a cartes o llegeix el diari o, simplement, que fa durar hores la conversa al voltant d'una taula. En un dia feiner normal, més de tres quarts parts de la població masculina entra en un moment o un altre al cafè.(...) Al cafè, fonamentalment, la gent parla i juga. Coses, totes dues, que compleixen una funció social necessària. A casa i al treball cada individu es troba aïllat dels altres membres, i és sobretot al cafè on, per uns moments o unes hores cada dia, s'hi reintegra.

ELS JOCS DE CAFÈ

Els jocs més populars als cafès eren les cartes i el dominó. Tanmateix, hi havia molts establiments on també es jugava al billar i al futbolí. Aquest darrer joc va ser inventat l'any 1937, en plena guerra civil, per Alejandro Finisterre. Aquest personatge, ferit durant la guerra mentre es recuperava en la colònia Puig de Monistrol, habilitada com a hospital, va inventar el primer futbolí artesà com a mitjà de distracció per als companys convalescents. Posteriorment, durant els anys 50 i 60, el futbolí es va convertir en un dels entreteniments favorits de la gent jove. Tots aquests jocs eren molt importants en la vida de la comunitat ja que contribuïen a reforçar les relacions entre les persones. Les dones, que no anaven al cafè amb la mateixa assiduïtat que els homes, no acostumaven a participar en aquests jocs.

LES TRANSFORMACIONS DELS ANYS 60

A partir dels anys 60 els cafès tradicionals, amb taules de marbre i aspecte de casino, van haver de conviure amb uns nous locals, que van introduir totes les innovacions de la nova societat industrial i consumista. El nou cafè passà a anomenar-se "snack". La fòrmica va substituir al marbre i el plàstic a la fusta. Els típics futbolins van ser reemplaçats per les modernes màquines del "millón". Les consumicions també van variar: les gasoses sense marca coneguda deixaran pas a les marques d'àmbit internacional, entre els quals destacava la coca cola.

La introducció del televisor quan encara no existia en la majoria de les cases, incorporarà a la vida del cafè, sobre tot els dies festius, a les dones i a la gent més jove. La cridòria dels jugadors de cartes va ser desplaçada per sorolls metàl·lics i veus televisives. L'espai de relació social es va dividir: mentre la generació dels padrins seguien anant als vells cafès, els pares acudien als moderns "snacks".

ACTIVITATS

ABANS DE LA VISITA

1. Llegeix el text i contesta: Què vol dir en Joan Francesc Mira quan diu que el cafè compleix una funció social?

DURANT LA VISITA

1. Observa i escriu el nom dels quatre jocs que hi ha en aquest cafè.....

Explica en quines circumstàncies es va inventar el futbolí.....

2. Observa i escriu tres elements que veus en aquest cafè que corresponen a una època antiga i que no trobaries habitualment en un bar actual.

3. Fixa't en els tres suports publicitaris que hi ha en aquest espai. Cita un producte, una marca i un eslògan o imatge de cada suport.

Suport publicitari	Tipus de producte	Marca comercial	Eslògan o imatge
Taula de marbre			
Cartell			
Etiqueta ampolla			

LA BOTIGA

INTRODUCCIÓ

Les botigues eren un altre dels llocs de trobada de les dones. Mentre esperaven el torn o feien la compra comentaven tota mena de notícies amb els botiguers o les altres clientes. La distribució interior del local facilitava aquestes relacions personals. Per una banda, al tractar-se de locals petits, la conversa era gairebé inevitable. Per altra banda, la presència del taulell, darrera del qual hi havia les prestatgeries amb els productes, feia imprescindible l'existència d'una persona encarregada d'atendre al comprador. Aquesta circumstància afavoria el tracte personal entre el botiguer i els seus clients.

L'ACCIÓ DE COMPRAR

Actualment, als supermercats o a les grans superfícies l'acció de comprar consisteix en agafar directament els productes de les prestatgeries, col·locar-les al carro de la compra i pagar-les a la sortida. Aquest sistema de compra no sempre ha estat així. Les nostres padrines, quan anaven a comprar no tenien els productes al seu abast. Això era degut a que la majoria dels béns de consum es venien a granel i, per tant, es necessitava la intervenció d'una persona encarregada de moldre, envasar, pesar, mesurar i comptar els productes. Cadascuna d'aquestes operacions requeria uns materials i uns aparells específics que el botiguer coneixia a la perfecció. Així, per posar un exemple, quan un client demanava cafè, el botiguer havia de fer quatre operacions: moldre'l amb un molinet, col·locar-lo dins d'una paperina, pesar-lo amb la balança que hi havia sobre el taulell de totes les botigues i, finalment, comptar manualment el preu final del producte.

LA DISTRIBUCIÓ DE L'ESPAI I DELS PRODUCTES

L'existència dels productes a granel condicionava la distribució de l'espai i la col·locació dels productes. Així, molts establiments tenien, normalment davant del taulell, un seguit de sacs, barrils o altres grans recipients plens de sucre, arròs, llegums o cereals. A la part inferior de les prestatgeries hi havia molts calaixos amb un vidre al davant, que contenien diferents varietats de sopa, cafè, llaunadures, ... Rengleres de pots de vidre, plens de diferents productes a granel, ocupaven la part superior del moble expositor. D'aquests recipients destacaven per la seva grandària i decoració les ampolles de colònia que també es venia a granel. Altres productes, com era el cas de l'oli, necessitaven d'uns aparells específics per extreure'l i mesurar-lo.

ELS BÉNS DE CONSUM, UNA EINA PER DESCOBRIR LA HISTÒRIA

A partir dels béns de consum que cada generació utilitzava, es pot explicar aspectes de la història i l'evolució de la vida quotidiana de les tres generacions. L'observació i comparació dels productes quotidians de cada generació ens ajudarà a entendre la seva història. Per citar alguns exemples:

- Els productes de neteja personal (sabons, paper higiènic, ...) ens permeten entendre com ha evolucionat la higiene els darrers 60 anys.
- L'evolució dels sistemes de neteja de la llar reflecteixen els canvis en la vida domèstica

- El contingut de la cartera escolar dels nostres padrins comparada amb l'actual, ens ajuda a veure com ha canviat el material escolar i els sistema d'ensenyament.
- Les transformacions en els hàbits alimentaris es poden explicar a través de l'estudi dels productes d'alimentació i de les begudes.
- Els jocs més representatius que feien servir els nens de cada generació posen de manifest els trets més característics de cada època.

ACTIVITATS

ABANS DE LA VISITA

1. Quina era la funció social de la botiga?

.....

.....

.....

DURANT LA VISITA

2. Situa aquests elements en la columna corresponent, segons tinguin relació amb una botiga antiga o amb un supermercat o gran superfície actual:

taulell de fusta

carro de la compra

codi de barres

granel

pots de vidre

màquina enregistradora

targeta de crèdit

sac

Calaixos amb frontal transparent

Botiga antiga	Supermercat

3. Els botiguers feien diferents operacions a l'hora de vendre els seus productes: pesar, envasar, mesurar, comptar, moldre, En cadascuna de les situacions següents, ordena amb nombres les operacions que el botiguer realitzava i relaciona cadascuna d'elles amb els estris o utensilis necessaris per realitzar-la

Acció: Vendre cafè

Ordre	Operació	Estri
☐	comptar	Ploma i llibreta
☐	moldre	Mesurador i paperina
☐	pesar	molinet de cafè
☐	envasar	Peses i balança

Acció: Vendre colònia

Ordre	Operació	Estri
☐	envasar	Ploma i llibreta
☐	mesurar	Embut i ampolla
☐	comptar	Mesurador

4. Observa aquests envasos d'un producte d'ús quotidià utilitzats en diferents èpoques:

☐

☐

☐

☐

- De quin producte es tracta?
- Numera per ordre cronològic aquests envasos
- En quins elements t'has fixat per ordenar-los?

.....

.....

.....

5. A partir de les explicacions del professor, escriu al lloc corresponent de la taula, el nom dels següents béns de consum, tenint en compte el tipus de producte i la generació en la qual es consumia.

Gasosa LA CASERA

Blauet

Nina de cartró

Pastilles de caldo AVECREM

Desodorant amb Spray AXE

Enciclopèdia Álvarez

Pizza CASA TARRADELLES

Llauna COCA-COLA

Camió de plàstic RICO

Calculadora CASIO

Paper higiènic: EL ELEFANTE

Game-boy

Cacao de bellotas

Bolígraf BIC

Litines

Tipus de producte	Padrins	Pares	Alumnes
Neteja personal			
Material escolar			
Alimentació			
Begudes			
Jocs			

III. ESPAIS I OBJECTES QUOTIDIANS: EINES DE RECERCA HISTÒRICA

A diferència de l'aula, on la història és un element llunyà en el temps i en l'espai, amb l'itinerari urbà que hem realitzat la història s'ha fet present a partir de l'observació dels espais on convivia la gent i dels objectes que formaven part de la seva vida quotidiana. Aquesta aproximació a la història viscuda per la gent anònima ens ajuda a entendre, no sols fets anecdòtics sinó també el context històric global. Així també, els objectes esdevenen eines de lectura històrica si van acompanyats d'un treball d'observació i recerca.

ELS SUCCEDANIS COM A SÍMBOL DE LA POSTGUERRA

Les dificultats econòmiques de la postguerra van provocar la manca generalitzada de matèries primeres. Això va fer que s'haguessin de buscar sistemes per a substituir els productes bàsics amb substàncies de baixa qualitat que s'anomenaven sucedanis. Realitza les següents activitats preguntant a una persona que va viure aquella època.

ACTIVITATS

1. Relaciona cadascun dels productes actuals amb els seus sucedanis que es consumien durant la postguerra.

Productes actuals	Succedanis consumits durant la postguerra
Benzina	Tabac de sàlvia, camamilla, fulles de patata
Cafè	Pa negre
Cigarretes	Cacau de glans
Xolís	Sabó de sorra
Cola cao	Formatge d'ametlles
Formatge de cabra	Gasogen
Gel de bany	Malta
Barra de pa	Embotits de fruites

2. Quines diferències hi havia entre el pa negre i el pa actual?

.....

3. Per què l'Espanya de la postguerra s'associa a la imatge del pa negre?

.....

3. Per què apareixen els sucedanis durant la postguerra?

.....

.....

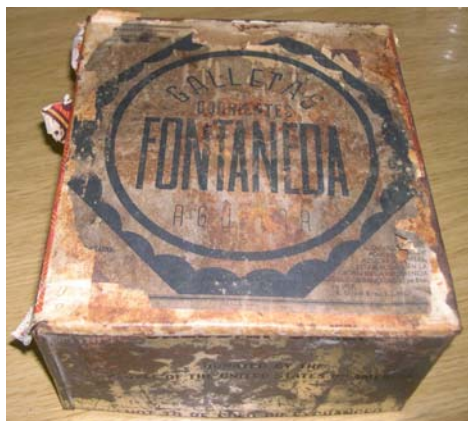
.....

RECICLATGE EN TEMPS DE MISÈRIA

La manca de matèries primeres durant la postguerra es va fer molt patent en el camp de la indústria. Així era molt corrent que les empreses productores no disposessin de llaunes per a envasar els seus productes. Tot seguit analitzarem un exemple concret de reciclatge a partir de materials que havien arribat des de fora del país.

ACTIVITATS

1. Realitza les activitats a partir de l'observació de les imatges següents:

Fotografia 1

Fotografia 2

1.1 Fotografia 1:

- Identifica aquest objecte
- Producte que contenia
- Marca comercial
- Material en què està fet

1.2. Fotografia 2:

- Llegeix el lateral de la caixa: quin producte alimentari contenia originàriament
- En quina llengua està escrit?
- De quin país procedeix?.....

1.3. Llegeix el context històric dels anys 1950-75 i explica les circumstàncies per les quals el material de què estava format aquest envàs, va arribar al nostre país.

.....

2. Observa aquesta fotografia actual d'un objecte originari de Kènia..

- Identifica aquest objecte
- Material en què està fet
- De quin continent procedeix

3. Observa els tres imatges anteriors.

5.1. Què tenen en comú?

.....

.....

5.2. Hi ha alguna característica comuna entre la situació econòmica de l'Espanya dels anys 50 i la dels països del tercer món en l'actualitat?

.....

.....

.....

EVOLUCIÓ DELS PREUS AL LLARG DE TRES GENERACIONS

Observa els dos documents de la pàgina 23. Són dos llistats de preus de dos establiments, corresponents a dues èpoques diferents. Realitzaràs diferents activitats per fer-ne una lectura històrica i contextualitzar-los a l'època a la qual pertanyen.

ACTIVITATS

1. CRONOLOGIA

- a) A quin any correspon el primer llistat?
- b) Quin important esdeveniment històric es va produir un any abans d'aquesta data?
-
- c) Quina data té impresa el segon document?
- d) Quin va ser el motor econòmic del país durant aquella dècada?

2. CONTEXT HISTÒRIC I SOCIAL.

Fixa't en els estils de tallat de cabell de les dues èpoques:

- a) Quants tipus de tallat de cabell hi ha als anys 40?
- b) Quants estils de tallat hi ha als anys 60?
- c) Llegeix el material de consulta. Quina característica històrica dels anys 60 et permet explicar aquesta diferència en la quantitat de serveis que s'ofereixen?
-
-

3. CONTEXT ECONÒMIC

Fixa't en l'evolució dels preus al llarg de les tres generacions que hem estudiat:

a) Calcula quantes vegades va augmentar el preu del tallat de cabell de l'any 67 respecte l'any 40 (en aquest llistat, fes servir el preu del tallat de cabell de dilluns a divendres).

.....

b) Tenint en compte que un tallat de cabell actual té un preu mitjà de 18 euros (aproximadament 3000 pts), Quantes vegades ha augmentat respecte l'any 1967?

.....

c) En quin dels dos períodes hi ha hagut un augment més important de preus?

d) Quin esdeveniment important es va produir en l'economia dels anys 70 que explica aquesta evolució dels preus?

.....

CENTRAL NACIONAL SINDICALISTA	
SINDICATO PROVINCIAL DE ACTIVIDADES DIVERSAS	
PRECIOS VIGENTES	
PARA LOS SERVICIOS DE BARBERIA	
	Pesetas
Afeitar.	0'65
Maquinilla (arreglar el cuello)	0'25
Corte cabello (de lunes a viernes)	1'25
Id. id. (sábado)	1'75
Id. id. (a la Parisiën)	1'75
Arreglo barba.	1'25
Lavar cabeza.	1'00
Masaje.	1'00

Lérida, 2 noviembre de 1940

El Director de la Sección de Peluquerías - Limpia botas

V.º B.º

El Jefe Provincial del Servicio de Sindicatos

GREMIO PROVINCIAL ARTESANO DE PELUQUERIAS DE LERIDA	
Grupo: PELUQUERIAS PARA CABALLEROS	
LISTA DE PRECIOS	Categoría C
Corte de cabello	33 Ptas.
Afeitar	13 »
Afeitar y maquinilla	23 »
Arreglo de cuello.	18 »
Arreglo barba.	»
Arreglo bigote.	»
Corte de cabello a rape.	»
Corte de cabello "Parisiën"	»
CORTE DE CABELLO "Esculpido a navaja" desde	»

NOTA: _____

Lérida, 1 de MARZO, de 1967.

LECTURA HISTÒRICA DELS ESPAIS QUOTIDIANES

Els espais socials on es desenvolupava la vida quotidiana de la gent són el millor reflex per estudiar les característiques més representatives d'una societat. A través d'aquest exercici de síntesi podràs observar la xarxa de relacions socials clarament delimitades que s'establia en una comunitat tradicional dels anys 50 i 60.

ACTIVITATS

1. Situa en cada cercle la inicial de cada espai comunitari del poble, segons les relacions socials que s'hi establien. Per exemple, el cafè és un dels llocs on es trobaven els **homes joves i adults** i s'interrelacionaven les dues generacions, en canvi era un espai al qual no hi anaven mai les dones.

E: Escola

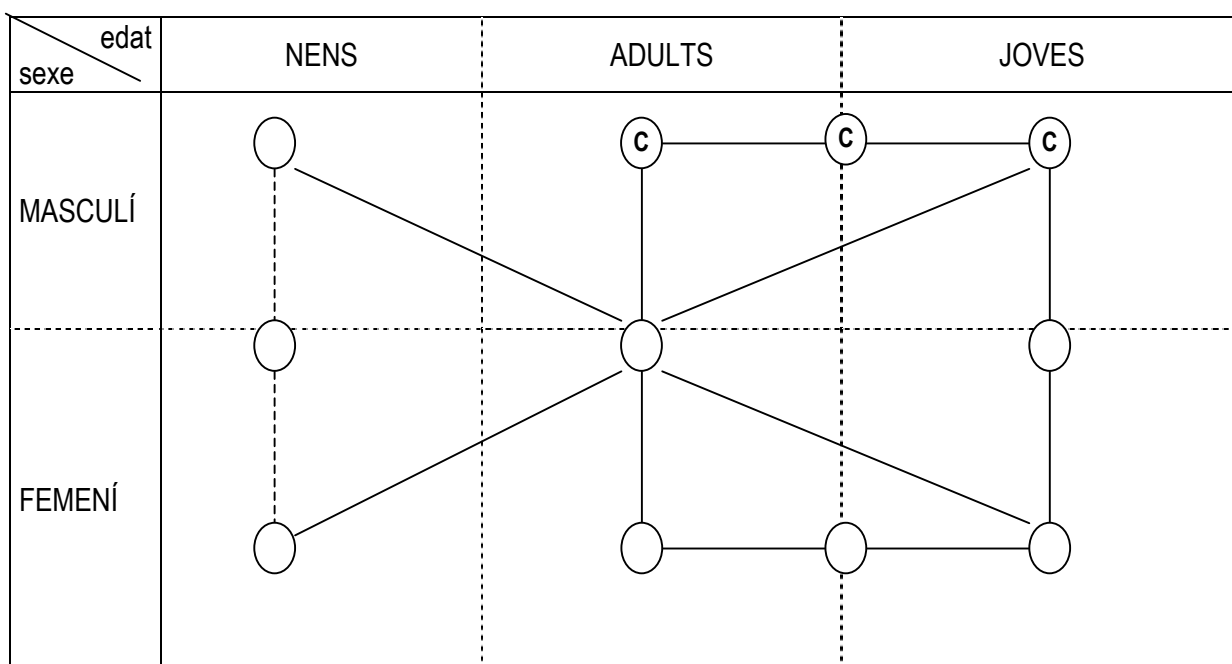
S: safareig, fonts, sortides de missa, portes de casa

F: Família

C: Cafè, esport

P: passeig, ball, cinema

J: Jocs al carrer

2. A partir del quadre, escriu tres característiques que diferencien la societat tradicional de l'actual

.....

.....

.....

.....